קאָ. צעטניק / תל אביב

דער לעצטער ויכוח...

איזאָלאַציע־בלאָק.

מען האָט נישט אַרויסגעזען דאָס האַלץ פון די נאַרעס. דאָ איז מער נישט געווען צו דערקענען קיין צורה פון אַ בלאָק. אַלץ איז דאָ געווען פאַרגאָסן מיט נאַקעטע ביינער. די סקעלעטן האָבן אַלץ צוגעדעקט. זיי האָבן געהאַנגען קופּעסווייז אויף די זייטן־ברעטער פון די דרייפּאַכיקע נאַרעס ביז אַרויף צום סופית. אויבן זענען זיי געקראָכן ווייטער און ווייטער, און צוגעדעקט דעם בעלקעס־נעץ אונטערן סופית.

איזאָלאַציע־בלאָק — דער בלאָק מיט די אויפגעשריבענע נומערן, איידער דעם פאַרברענען.

ביים קרעמאַטאָריום איז יעצט אַ פאַרשטאָפּונג. די אויטאָמאָבילן פירן ניי־אָנגעקומענע טראַנספּאָרטן פון דער באַן צום קרעמאַטאָריום זיי פאָרן הין־און־צוריק. הין־און־צוריק. ביז די אויטאָמאָבילן וועלן זיך באַפרייען זענען זיי דאָ דערווייל געוואָרן אַריינגעשטופּט אין די דריי איזאָלאַציע־בלאָקן. מען וועט זיי קומען נעמען ווען ביי די קרעמאַטאָריע־אויוונס וועט ווערן אַ ביסל פרייער. אפשר היינט, אפשר מאָרגן. דערווייל זענען זיי דאָ אָפּגעשלאָסן.

איזאָלאַציע־בלאָק.

דאָ איז מער נישטאָ פאַר וועמען מורא צו האָבן. דאָ ביסטו שוין באַפרייט פון די געזעצן וואָס הערשן אין די נאָרמאַלע אוישוויצער בלאָקן. דאָ גיט קיינער מער נישט אויף דיר אַכטונג. דאָ איז מער נישטאָ פאַראַן נישט קיין שטובן־דינסט און נישט קיין בלאָק־עלטעסטער; נישט קיין קאַפּאָ און נישט קיין לאַגער־עלטעסטער —

איזאָלאַציע־בלאָק.

אַלע האָבן דאָ געשריגן. ווי זיי וואָלטן געוואָלט אין דער לעצטער מינוט פון זיך לאָזן אַרויסהערן דעם לעצטן רעשט פון זייער קול. אויף דער ערד האָט געפּלייצט אַ געלע איבערשווענקונג פון ביינער ביז איבער דעם ציגל־אויוון. מען האָט גאָרנישט מער אַרויסגעזען. אַלץ פאַרגאָסן מיט אַ געלקייט פון נאַקעטע ביינער, סיי אויף די ווענט, סיי פון אויבן, סיי פון אונטן — אַ פּלייצנדיקער מבול פון ביינער.

יעדער האָט זיך געדראַפּעט אַרויף צו די נאַרעס. קיינער האָט נישט געוואָלט דערדריקט ווערן אונטן אויף דער ערד. יעדער האָט געזוכט אַ שטיקל באַקוועם אָרט: אפשר וועט מען דאַרפן דאָ איבערנעכטיקן. יעדער האָט געוואָלט זיין שטאַרקער פון צווייטן און קריכן איבער דעם צווייטן. אַלע זענען געקראָכן איבער אַלע. נאַקעטע ביינער פון הענט האָבן זיך געדראַפּעט צו דער הייך איבער נאַקעטע ביינער פון הענט; איבער נאַקעטע ביינער פון פיס; איבער נאַקעטע שיידל־קעפּ.

הענט געצווייגענע צו דער הייך. אַרויף. אַרויף.

יענע, וואָס זענען געלעגן אויבן, האָבן אַרויסגעשטופּט שטיקער קעפּ דורך די פלאַכע פענצטער־לעכער און אַרויסגעשריגן מיט קולי־קולות: מען זאָל זיי אַריינגעבן זייערע פּאָרציעס ברויט פון היינטיקן טאָג! ווייל אויב מען פירט זיי היינט נאָכנישט צום פאַרברענען — קומט זיי דאָך די היינטיקע פּאָרציע ברויט!

אַנדערע וואָס זענען געלעגן לעבן די ווענט, האָבן געזעצט מיט די פויסטן אין דעם האָלץ פון די ווענט, אַרויסשרייענדיק דורך די שפּאַרונעס: די פּאָרציע! די פּאָרציע!!

זיי האָבן געשריגן און מודיע געווען אַז זיי וועלן נישט שווייגן. זיי ווייסן אַז די בלאָק־עלטעסטע וועלן ווי שטענדיק דערנאָך פאַר זיך צונעמען אָט די ברויטן זייערע פון היינטיקן טאָג, און ווי שטענדיק איינטוישן אויף ציגאַרעטן. זיי האָבן דערפון שטענדיק געוווּסט, אָבער ביז היינט האָבן זיי געשוויגן. נאָר יעצט האָבן זיי מער נישט קיין מורא. מען פירט זיי סיי־ווי אין קרעמאַטאָריום. יעצט וועלן זיי זיך נישט לאָזן. זיי וועלן שרייען. זיי וועלן מאַכן געוואַלטן. גיך זאָל מען זיי אַריינגעבן די פּאָרציעס! זיי פאַרלאַנגען דאָס וואָס עס קומט זיי.

— די ראַציע!... די ראַציע!...

אַ צוגעדריקטער מיטן רוקן צו דער וואַנט שטייט פערבער — דער חלום פון זיינע אַכטאונצוואַנציק יאָר העגט פאַר זיינע געעפנטע אויגן... שטענדיק האָט פערבער געהאַט ס׳געפיל אַז די בענקשאַפט צו קומען קיין ארץ ישראל איז אַרויס אַ צוזאַמענגעבונדענע מיט אים פון זיין מוטערס טראַכט. אַ גאַנץ לעבן האָט ער זיך דערצו געגרייט. זיינע בעסטע יאָרן האָט ער אַוועקגעגעבן דער דאָזיקער אידיי. זיין שרייבערישער טאַלענט, די מתנה פון גאָט, האָט ער איר אַוועקגעשענקט. אין געטאָ, ווען אַלץ האָט אויסגעזען צו זיין פאַרלוירן. האָט ער אָנגעהויבן צוגרייטן אַ ווידערשטאַנד קעגן די דייטשן. ער האָט געמאָנט און געיעקט. ער האָט אויפגעוויזן אַז צו פאַרלירן איז מער נישטאָ, אָבער ס׳איז נאָך פאַראַן צו געווינען דעם כבוד פון יידישן פאָלק. נאָר דער שילינער רב האָט קעגן אים געטענהט: ווידערשטאַנד אין געטאָ איז — זעלבסטמאָרד. און על־פי דין תורת־משה טאָר נישט אַ ייד מיט אייגענע הענט ברענגען אויף זיך דעם טויט.

המשך אויף זייט 18

קאַ. צעטניק / תל אביב

דער לעצטער ויכוח...

איזאָלאַציע־בלאָק.

מען האָט נישט אַרויסגעזען דאָס האַלץ פון די נאַרעס. דאָ איז מער נישט געווען צו דערקענען קיין צורה פון אַ בלאָק. אַלץ איז דאָ געווען פאַרגאָסן מיט נאַקעטעביינער. די סקעלעטן האָבן אַלץ צוגעדעקט. זיי האָבן געהאָנגען קופּעסווייז אויף די זייטן־ברעטער פון די דרייפּאַכיקע נאַרעס ביז אַרויף צום סופיט. אויבן זענען זיי געקראָכן ווייטער און ווייטער, און צוגעדעקט דעם בעלקעס־נעץ אונטערן סופיט.

איזאָלאַציע־בלאָק — דער בלאָק מיט די אויפגעשריבענע נומערן, איידער דעם פאַרברענען.

ביים קרעמאַטאָריום איז יעצט אַ פאַרשטאָפּונג. די אויטאָמאָבילן פירן ניי־אָנגעקומענע טראַנספּאָרטן פון דער באַן צום קרעמאַטאָריום זיי פאָרן הין־און־צוריק. הין־און־צוריק. ביז די אויטאָמאָבילן וועלן זיך באַפרייען זענען זיי דאָ דערווייל געוואָרן אַריינגעשטופּט אין די דריי איזאָלאַציע־בלאָקן. מען וועט זיי קומען נעמען ווען ביי די קרעמאַטאָריע־אויוונס וועט ווערן אַ ביסל פרייער. אפשר היינט, אפשר מאָרגן. דערווייל זענען זיי דאָ אָפּגעשלאָסן.

איזאָלאַציע־בלאָק.

דאָ איז מער נישטאָ פאַר וועמען מורא צו האָבן. דאָ ביסטו שוין באַפרייט פון די געזעצן וואָס הערשן אין די נאָרמאַלע אוישוויצער בלאָקן. דאָ גיט קיינער מער נישט אויף דיר אַכטונג. דאָ איז מער נישטפאַראַן נישט קיין שטובן־דינסט און נישט קיין בלאָק־עלטעסטער; נישט קיין קאַפּאָ און נישט קיין לאַגער־עלטעסטער —

איזאָלאַציע־בלאָק.

אַלע האָבן דאָ געשריגן. ווי זיי וואָלטן געוואָלט אין דער לעצטער מינוט פון זיך לאָזן אַרויסהערן דעם לעצטן רעשט פון זייער קול. אויף דער ערד האָט געפּלייצט אַ גלע איבערשווענקונג פון ביינער ביז איבער דעם ציגל־אויוון. מען האָט גאָרנישט מער אַרויסגעזען. אַלץ פאַר־גאָסן מיט אַ געלקייט פון נאַקעטע ביינער, סיי אויף די ווענט, סיי פון אויבן, סיי פון אונטן — אַ פלייצנדיקער מבול פון ביינער.

יעדער האָט זיך געדראַפּעט אַרויף צו די נאַרעס. קיינער האָט נישט געוואָלט דערדריקט ווערן אונטן אויף דער ערד. יעדער האָט געזוכט אַ שטיקל באַקוועם אָרט: אפשר וועט מען דאַרפן דאָ איבערנעכטיקן. יעדער האָט געוואָלט זיין שטאַרקער פון צווייטן און קריכן איבער דעם צווייטן. אַלע זענען געקראָכן איבער אַלע. נאַקעטע ביינער פון הענט האָבן זיך געדראַפּעט צו דער הויך איבער נאַקעטע ביינער פון הענט; איבער נאַקעטע ביינער פון פיס; איבער נאַקעטע שיידל־קעפּ.

הענט געצויגענע צו דער הויך. אַרויף. אַרויף.

אַלע האָבן דאָ געשריגן. ווי זיי חאָלטן געוואָלט אין דער לעצטער מינוט פון זיך לאָזן אַרויסהערן דעם לעצטן רעשט פון זייער קול. אויף דער ערד האָט געפּלייצט אַ געלע איבערשווענקונג פון ביינער ביז איבער דעם ציגל־אויוון. מען האָט גאָרנישט מער אַרויסגעזען. אַלץ פאַר־גאָסן מיט אַ געלקייט פון נאַקעטע ביינער, סיי אויף די חענט, סיי פון אויבן, סיי פון אונטן — אַ פליייצנדיקער מבול פון ביינער.

יעדער האָט זיך געדראַפּעט אַרויף צו די נאַרעס. קיינער האָט נישט געחאָלט דערדריקט ווערן אונטן אויף דער ערד. יעדער האָט געזוכט אַ שטיקל באַקוועם אָרט : אפשר וועט מען דאַרפן דאָ איבערנעכטיקן. יעדער האָט געוואָלט זיין שטאַרקער פון צחייטן און קריכן איבער דעם צווייטן. אַלע זענען געקראָכן איבער אַלע. נאַקעטע ביינער פון הענט האָבן זיך געדראַפּעט צו דער הויך איבער נאַקעטע ביינער פון הענט ; איבער נאַקעטע ביינער פון פיס ; איבער נאַקעטע שיידל־קעפּ.

הענט געצויגענע צו דער הויך. אַרויף. אַרויף.

יענע, חאָס זענען געלעגן אויבן, האָבן אַרויסגעשטופּט שטיקער קעפּ דורך די פלאַכע פענצטער־לעכער און אַרויסגעשריגן מיט קולי־קולות : מען זאָל זיי אַריינגעבן זייערע פּאַרציעס ברויט פון היינטיקן טאָג ! חייל אויב מען פירט זיי היינט נאָכנישט צום פאַרברענען — קומט זיי דאָך די היינטיקע פּאָרציע ברויט !

אַנדערע חאָס זענען געלעגן לעבן די ווענט, האָבן געזעצט מיט די פויסטן אין דעם האָלץ פון די חענט, אַרויסשרייענדיק דורך די שפּאַרונעס : די פּאָרציע ! די פּאָרציע ! !

זיי האָבן געשריגן און מודיע געווען אַז זיי חעלן נישט שחייגן. זיי ווייסן אַז די בלאָק־עלטעסטע וועלן חי שטענדיק דערנאָך פאַר זיך צונעמען אָט די ברויטן זייערע פון היינטיקן טאָג, און חי שטענדיק איינטוישן אויף ציגאַרעטן. זיי האָבן דערפון שטענדיק געוווסט, אָבער ביז היינט האָבן זיי געשחיגן. נאָר יעצט האָבן זיי מער נישט קיין מורא. מען פירט זיי סייווי אין קרעמאַטאָריום. יעצט חעלן זיי זיך נישט לאָזן. זיי חעלן שרייען. זיי חעלן מאַכן געוואַלטן. גיך זאָל מען זיי אַריינגעבן די פּאָרציעס ! זיי פאַרלאַנגען דאָס חאָס עס קומט זיי.

— די ראַציע !... די ראַציע !...

אַ צוגעדריקטער מיטן רוקן צו דער וואַנט שטייט פערבער — דער חלום פון זיינע אַכטאונצחאַנציק יאָר הענגט פאַר זיינע געעפנטע אויגן... שטענדיק האָט פערבער געהאָט ס׳געפיל אַז די בענקשאַפט צו קומען קיין ארץ ישראל איז אַרויס אַ צעזאַמענגעבונדענע מיט אים פון זיין מוטערס טראַכט. אַ גאַנץ לעבן האָט ער זיך דערצו געגרייט. זיינע בעסטע יאָרן האָט ער אַחעקגעגעבן דער דאָזיקער אידיי. זיין שרייבערי־שער טאַלענט, די מתנה פון גאָט, האָט ער איר אַוועקגעשענקט. אין געטאָ, חען אַלץ האָט אויסגעזען צו זיין פאַרלוירן, האָט ער אָנגעהויבן צוגרייטן אַ חידערשטאַנד קייגן די דייטשן. ער האָט אויפגעוויזן אַז צו פאַרלירן איז מער נישטאָ, אָבער ס׳איז נאָך פאַראַן צו געחינען דעם כבוד פון יידישן פאָלק. נאָר דער שליחער רב האָט קייגן אים געטענהט : חידערשטאַנד אין געטאָ איז — זעלבסטמאָרד. און על־פּי דין תורת־משה טאָר נישט אַ ייד מיט אייגענע הענט ברענגען אויף זיך דעם טויט.

המשך אויף זייט 18

דער לעצטער ויכוח...

(המשך)

יעצט ליגט דער נאַקעטער שיידל־קאָפּ פון שיליווער רב אַ צוגעדריקטער צו פערבערס סקעלעטישן ברוסט־קאַסטן. מען האָט זיי זאַלבע־נאַנד געשיקט קיין אוישוויץ. צוויי באַזונדערע געגנגעזעצטע וועלטן. אָר אין אוישוויץ זענען זיי אַריין אין איין בלאָק; אויף איין נאַרע געלעגן; צו איין סעלעקציע געשטאַנען; און יעצט גייען זיי צוזאַמען אין קרעמאַטאָריום.

אַ געדראַנג און אַ רעש. וווּ נאָר דיין אויג פאַלט — נאַקעטע סקעלעטן. יעדער סקעלעט זוכט פאַר זיך אַן אָרט וווּ זיך צו קאָנען אָנלענען. קיינער וויל נישט אויף זיך טראָגן די מאַסע פון צווייטנס ביי־ער. אַלע ווילן אַרויף, נאָר אויבן זענען אַלע נאַרעס איבערפולט, גע־שטאָפּט. הענט מיט אויסגעשפרייטע ביינער־פינגער ציען זיך צום אַרויף. צום אַרויף.

— זייט זיך מודה, שיליווער רב, אַז גאָט פון די גלותדיקע הימ׳ען ליגט דאָ יעצט צווישן דעם ביינער־הויפן, אַ מוזלמאַן!

די הויט פון שיליווער רב׳ס פנים איז באַדעקט מיט אַ מאָדנעם קאָלירטן צרעת. די הויט שיילט זיך ווי דינע שופּן־קאָרע פון אַן אויסגע־טרוקנטן בוים. און דאָס שיילעכץ איז פיל־פאַרביק, גרין־שימלדיק און ראָזאַ־געל. מאָדנע, אפילו יעצט, קוקנדיק אויפן פנים פון שיליווער רב, זעט פערבער אים נאָך אַלץ ווי אַמאָל ער האָט אויסגעזען מיט די געדיכטע גאָלד־ברוינלעכע באָרד און אויסגעגלאַנצטע פלאַשן־פאות אַראָפּפאַלנדיקע פון ביידע זייטן. ער קאָן זיך נישט פאָרשטעלן אַז אָט דאָס יינגליש צרעתדיקע סקעלעטן־פנים איז דאָס פנים פון שיליווער רב. אים דאַכט תמיד, אַז דער שיליווער רב רעדט צו אים אַרויס פון הינטער אַזאַ מאָדנע מאַסקע. — וואָס האָסטו געזאָגט, פערבער — פרעגט אים דער שיליווער רב.

— איך זאָג אַז עס וועט שוין קיינער קיינמאָל נישט אַריינבלאָזן אַ לעבן אין די דאָזיקע ביינער. מיר האָבן געזינדיקט, שיליווער רב! זייט זיך יעצט מודה ומתוודה: מיר האָבן געזינדיקט!

די אויגן פון שיליווער רב הייבן זיך אויף צו פערבערן:

— צי זעסטו נישט, פערבער, אַז גאָטס גייסט שוועבט יעצט דאָ איבער אָט דעם חורבן און באַשאַף? צי פילסטו נישט, ווי מיט אונזערע ביינער ראַנגלט זיך יעצט יעקב מיטן מלאך? מיר זענען דער גיד־הנשה אינעם דאָזיקן געראַנגל! זיי שטאַרק, מיין קינד, אין דער יעצטיקער מינוט זיי שטאַרק...

הענט האָבן זיך געצויגן צו דער הויך. אַרויף. אַרויף. נאַקעטע סקעלעטן איבער נאַקעטע סקעלעטן. אַ ווילדער געראַנגל פון ביינער אויף ביינער. יעדער סקעלעט האָט יעצט געקעמפט פאַר אַ שטיקל פּלאַץ וווּ זיך אָנצולייגן. רו, אַ ביסעלע רו.

פערבער האָט דערזען דעם סוף. אַ מורא איז אים באַפאַלן. אַלע גייען צום קרעמאַטאָריום. ער — צווישן אַלע. ער — אַזוי ווי אַלע. ערשט יעצט האָט ער דערפילט דעם סוף. ביז יעצט האָט ער

— צי זעסטו נישט, פערבער, אַז גאָטס גייסט שוועבט יעצט דאָ איבער אָט דעם חורבן און באַשאַף? צי פילסטו נישט, ווי מיט אונזערע ביינער ראַנגלט זיך יעצט יעקב מיטן מלאך? מיר זענען דער גיד־הנשה אינעם דאָזיקן געראַנגל! זיי שטאַרק, מיין קינד, אין דער יעצטיקער מינוט זיי שטאַרק...

הענט האָבן זיך געצויגן צו דער הויך. אַרויף. אַרויף. נאַקעטע סקעלעטן איבער נאַקעטע סקעלעטן. אַ ווילדער געראַנגל פון ביינער אויף ביינער. יעדער סקעלעט האָט יעצט געקעמפט פאַר אַ שטיקל פלאַץ וו זיך אַוועקצולייגן. רו, אַ ביסעלע רו.

פערבער האָט דערזען דעם סוף. אַ מורא איז אים באַפאַלן. אַלע גייען צום קרעמאַטאָריום. ער — צווישן אַלע. ער — אַזוי ווי אַלע. ערשט יעצט האָט ער דערפילט דעם סוף. ביז יעצט האָט ער דעם סוף בלויז געזען אויסער זיך — אין דעם אומאויפהערלעכן מענטשן־שטראָם, וואָס ציט טאָג און נאַכט פון דער אוישוויצער באַן־ראַמפּע ביז צום קרעמאַטאָריום. יעצט, דאָס ערשטע מאָל, האָט אים אַרומגעכאַפּט אַ וויטיקלעכער רחמנות אויף זיין נישט־געלעבט לעבן. זיינע אַכט און צוואַנציק יאָר האָבן זיך יעצט געטוליעט צו אים ווי פּיצלעך קינדער צו זייער אַ מאַמע בשעת אַ קינדער־אַקציע אין געטאָ, און זיי האָבן ביי אים געבעטן ער זאָל זיי שיצן. זיי האָבן מורא פאַרן קרעמאַטאָריום.

— שיליווער רב!... שיליווער רב!...

ער האָט געוויינט.

די געשרייען האָבן זיך געהויבן וואָס אַמאָל שטאַרקער: „די ראַציע!...“ „די ראַציע!...“ די מוזלמענער האָבן נישט אויפגעהערט צו קלאַפּן מיט די הענט אינעם האָלץ פון די ווענט, מען זאָל זיי אַריינגעבן די פּאַרציע ברויט וואָס עס קומט זיי פאַרן היינטיקן טאָג.

די אויגן פון שיליווער רב האָבן צו אים געקוקט. דאָס איז מער נישט געווען דער שיליווער רב אַזוי ווי ער האָט אים געקענט פון געטאָ, און אויך נישט דער סקעלעט וואָס איז מיט אים געלעגן אויף די ברעטער פון דער נאַרע. דאָס איז געווען — אַ מענטש! אַ מענטש, אַ נאַקעטער, וואָס וועט באַלד אַוועק צום קרעמאַטאָריום. און אין די אויגן פון אָט דעם מענטש האָט ער פלוצלונג דערזען, אַן אויפגעוויקלטן, דעם סוד פון טויט. ער האָט געזען: דאָס וואָס האָט אַמאָל באַלעבט אָט דעם סקעלעט האָט שוין צוריק דערגרייכט צו זיין מקור. קיינער, דאָ, איז מער נישט קיין הערשער איבער דעם. די געלויטערטע דערקענטעניש האָט צו אים אַרויסגעקוקט פון ברייט־צעעפנטע אויגן פון אַ מענטש אין איזאָלאַציע־בלאָק. ער האָט געפרעגט:

— שיליווער רב! צוליב וועמען ראַנגלט זיך יעקב מיטן מלאך אויב זיינע קינדער זענען נישט אַריבער דעם טייך, נאָר זיי זענען געבליבן דאָ, אין דער נאַכט?

— פון אָט דער נאַכט וועט יעקב מיט זיך אַרויסטראָגן דעם נאָמען „ישראל“. דער מאָרגנשטערן וועט פריער נישט אויפשיינען.

פערבער האָט דערזען די ליכט: זיינע חברים, דאָרט, אין ארץ־ישראל! ער האָט דערזען די אַנטפּלעקונג. אַן אויגנבליק האָט עס גענומען. אַלץ אַרום אים איז יעצט געווען געלויטערט. ער האָט מער נישט געפילט אַז ער זיצט אין זיין סקעלעט. אין אָט דער מינוט האָט ער פאַרגעסן אינעם קיום פון זיין גוף. די אויגן פון שיליווער רב זענען געווען ווי צוויי געעפנטע טויערן — ער איז דאָרט אַריין.

קאַ־צעטניק